

УДК 81'1+82+808.1+801.82

## ИНВЕКТИВА В СУЧАСНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАННЯХ

Форманова С.В.

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Статтю присвячено аналізу інвективи в сучасних Інтернет-виданнях. Останнім часом простежується тенденція до вживання в засобах масової комунікації, а особливо на сторінках Інтернет-видань, не лише стилістично знижених лексичних засобів, а й інвективи, яка є засобом найнижчого в морально-етичному плані шару лексики.

**Ключові слова:** інвектива, стилістично знижена лексика, некодифікована лексика, засоби масової комунікації, інтернет-видання.

**Постановка проблеми.** Некодифікована лексика є одним із ефективних засобів досягнення експресії й впливу на читача. Це регулярний засіб подолання журналістських штампів, який користується попитом у мовленні інтернет-видань. Сьогодні вважається модним використовувати лайливі, вульгарні, брутальні слова не лише в побутовому мовленні (що із задоволенням роблять підлітки), а й на робочих місцях, у телевізійних передачах, у залі засідань Верховної Ради, у ЗМК, у художній літературі тощо. І це не звичка, а вияв епатажу, навмисне порушення узвичаєних норм і правил.

Слід зауважити, що ЗМК демонструють не лише моделі агресивного лихослів'я, але й інвективні форми, як засіб своєрідної комунікативної норми. Засвоєння агресивного лихослів'я підкріплюється пропагандою насилля, що спотворює систему духовних цінностей через тиск, культ сили, прагнення до влади, авторитарність. Це породжує відповідні соціальні установки (уявлення про те, що світ жорстокий і повний насилля) й сприяє засвоєнню агресивного лихослів'я, як вербальної форми сублімації фізичної агресії.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Активне дослідження інвективної лексики насамперед є характерним для зарубіжного мовознавства, де ще в 70-80-х роках минулого сторіччя утвердився підхід до аналізу лінгвістичного феномену інвективи як мовного знака (Л. Андерсон, М. Буже, Р. Емен, О. Есперсен, Е. Клайр, Ф. Мендзор, П. Паломіно, А. Пеймс, Б. Развратников, Х. Рафсон, М. Раффнер, П. Традгілл, П. Целдран). В українстиці найчастіше інвективу розглядають як обценну лайку, в основі якої лежить відступ від соціальних, моральних, етичних норм і правил поведінки (Т. Вільчинська, Б. Коваленко, Г. Завражина, Ю. Мушкетик, Я. Радевич-Винницький, Д. Синяк, Л. Ставицька), проте наявні праці висвітлюють лише поокремлі аспекти цього вагомому шару лексичної системи, що акцентує на необхідності його ретельної наукової кваліфікації, насамперед – з'ясування лінгвістичного статусу інвективи, виокремлення критеріїв уналежнення лексики до інвективного шару та ін.

У сучасних тлумачних словниках слово «*інвектива*» має таке визначення: лайливий (від англ. abusive) – пов'язаний з вираженням незадоволення брутальними, лайливими словами [1, с. 68]; *інвектива* – від лат. invective (oratio) – лайливе мовлення; різкий виступ проти кого-

чого-небудь, викривальне мовлення; образа, напад [4, с. 226]; *інвектива* (від пізньолат. invectiva oratio – лайлива промова), різновид сатири, гнівне письмове або усне звинувачення, памфлет; діатриба [8, с. 487]; *інвектива*, -и, ж, [від лат. invectivus – лайливий, сварливий] (книжн.). Гнівний виступ проти кого-н., образливе висловлення, лайка, випад [9, с. 1200]; *інвектива*, -и, ж. Гострий виступ проти кого-, чого-небудь, гостре обвинувачення [2, с. 397]. Наведені дані лексикографічних джерел засвідчують, що інвективою може бути лайливий, гострий, різкий виступ, гнівне звинувачення, образливе висловлювання.

Мовознавче визначення терміна знаходимо в підручнику зі стилістики української мови Л. Мацько, О. Сидоренко, О. Мацько [2003], де основну увагу автори звертають на семантику терміна: «*Інвектива* (лат. invective, від invehor – нападаю) – гострий викривальний виступ, різке звинувачення, осуд когось» [5, с. 439]. На думку Я. Радевича-Винницького, *інвектива* – це образливе слово, лайка, словесний випад. Інвективна лексика (грубі, вульгарні слова) і фраземіка (грубі, вульгарні вислови) є в усіх мовах, очевидно, за винятком штучних. Ці одиниці потрібні мовцям у стані афекту (з лат. – «настрій, хвилювання, пристрасть») – короточасного сильного переживання: гніву, люті, відчаю, раптової бурхливої радості тощо, коли в критичних умовах людина неспроможна знайти вихід із ситуації [6, с. 177]. Однак, ніхто з авторів не звернув увагу на парадигматичні відношення в інвективному просторі, тобто метафоричні, метонімічні, родові, синтаксичні тощо. Таким чином, головним у визначенні семантичного компонента, який актуалізовано у наведених визначеннях, є образа, яку спрямовано на кого-небудь чи що-небудь. У статті поділяємо думку М. Голева, який зазначав, що використання мови в соціальному житті людини завжди містить певний потенціал «природної» образливості [3, с. 5].

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Поняття «інвектива» виявляє сутність маргінального коду (В. Жельвіс, Т. Кудінова, В. Михайлін, Б. Шарифуллін), характеризується емоційно-оцінним, експресивним і прагматичним критеріями, формується як внутрішньомовними (системні міжрівневі взаємозв'язки, власний словотворчий потенціал, семантичні й стилістичні парадигми, мовні антиномії тощо), так і екстралінгвальними чинниками. Останні зокрема позначені ставленням

соціуму до цього мовного прошарку, який відображає деструктивну свідомість, недосконалість, перевагу негативу й агресії над позитивом, спрямованість на створення особливої комунікативної тональності, зниження етикетних норм спілкування, його фамільярність і вульгарність, що перетворюється на образ і спричинює конфліктний мовленнєвий акт. З огляду на це пропонуємо тлумачити **інвективу** як *вербально виражене ставлення адресанта до адресата, яке має на меті різке звинувачення, осуд з метою образити, принизити й зганьбити опонента та дискредитувати його.*

**Мета статті** – полягає в розкритті семантичних і стилістичних особливостей інвективи в сучасних інтернет-виданнях, які створюють комунікативно-прагматичний потенціал інвективного простору. Мета зумовила розв'язання таких завдань: 1) з'ясувати визначення терміна «інвектива» в українській мові; 2) обґрунтувати мотив вживання інвективи; 3) схарактеризувати інвективи як засіб комунікативної інтеракції в сучасних інтернет-виданнях.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Інвектива реалізується перш за все на лексичному рівні, що в словниках виражено в системі стилістичних позначок, які вказують на виразні відтінки слів: *лайка, несхвальне, презирливе, зневажливе, докірливе, вульгарне*. Цілком очевидно, що ступінь негативної оцінності, позначуваної цими позначками, варіюється. Сьогодні в будь-якому жанрі інтернет-видань можемо натрапити на інвективу, як-от: *дурня, кретин, лайно, придурок, баран, чмо, лох, курва, курка облізла, бугай, жеребець, кобель, свиня, бидло* та ін.

**Матеріалом дослідження** слугували інтернет-видання України: «Українська правда»; «Інтернет-видання «Полтавщина». Проаналізовано різножанрові тексти: аналітичні статті, коментарі, інтерв'ю, форумні діалоги. Нами дібрано 60 інвективних лексичних одиниць, кількість їх слововживань – 102 одиниці.

Розглянемо фактичний матеріал:

*А що ви робите щоб вас не називали сільським бидлом? Неприємно, правда, коли вас називають сільським бидлом? Мені неприємно ... (Інтернет-видання «Полтавщина»); Якщо людина не бидло то паркуватись на тротуарі не буде. І не буде шукати цьому виправдань (Українська правда); ... Просто у голові не вкладається: це ж якими ж негідниками треба бути, це ж як треба зневажати людей і тримати їх за бидло (Українська правда); Великий червоний транспарант зі словами: «Думай! Ти – не бидло!..» (Українська правда); Разом доведемо, що ми не бидло, а потужна територіальна громада! (Інтернет-видання «Полтавщина»); Ділять людей на високо інтелектуально розвинутих і «бидло» за ознакою чистоти мови (Інтернет-видання «Полтавщина»); Натомість нам пропонують: будеш слухняним бидлом – матимеш бізнес, друзів, дамо віру, а на додачу й жінку... (Українська правда).*

Лексикографічні джерела дають таке тлумачення цієї лексеми: Бидло – 3. *лайл*. Скотина, хам [7]; 2. *іст.* Зневажлива назва поневолених українських селян, яку вживала польська шляхта. 3. *лайл*. Скотина, хам [2, с. 49]. Як бачимо,

ця лексема не лише несе негативну семантику, а і є образою, оскільки містить позначку «*лайливе*», виражається в презирливому ставленні, відразі, зневазі. Інвектива *бидло* є досить частотною і має негативний оцінний компонент. У наведених прикладах яскраво простежується вербальна агресія, як навмисне вираження негативних емоцій, що мають інвективне прагматичне значення з метою виплеснути своє обурення за неадекватну поведінку людей.

Інвектива в мовотворчості майстрів публіцистики та журналістики неодмінно має негативний оцінний компонент, який повною мірою виявляє себе в назвах-характеристиках людей, як-от: *дебіл, ідіот, негідник, йолоп, гад, душолюб, кретин, придурок, виродок, дегенерат* та ін.

Наприклад, *Не знаю, як там за бугром, а в нас реклама розрахована на дебілів (Українська правда); Що ж ви нарobili, негідники! (Українська правда); Телебачення для йолопів? (Інтернет-видання «Полтавщина»); Роздають гаді, якщо помітять! (Інтернет-видання «Полтавщина»).*

Інвективи *дебіл, негідник, йолоп, покидьок, недоумок, гад* позначають людину, як носія обмежених моральних якостей. Внутрішня форма цих номенів у вихідному значенні має негативну експресію, яка в умовах контексту може увиразнюватися прикметниками-означеннями, актуалізуючи семантичну визначеність ненормативної одиниці. Слововживання й словотворення ненормативної лексики у мовленні особливо відзначено в інтернет-виданнях. При цьому їхньою характерною ознакою є досить часте використання саме в заголовному комплексі інвективної лексики й лихослів'я.

Доволі багато ненормативної лексики і всередині журналістських текстів, як-от: *Я не можу знайти жодних раціональних пояснень, чому ми говорили про свободу слова, економічну кризу, шоу-бізнес в літературі, а не про бухло, наркотики, рок-н-рол і курвів... Свобода – це взагалі така сука матерія... Бог же дивиться на тебе, і коли ти стаєш сукою – Він у тебе все забирає (Українська правда); Отже, варто критичній масі соціальних тварюк лише промовити слово «криза» – і нате вам ху..ві факти і наслідки засіють і без того роздубану масову свідомість прогнозами, здатними безпосередньо викликати отого мудака мертвого Джимі, чие ім'я на «-ець»... А сутність кризи набагато простіша, ніж підстави виникнення дарвінізму: намахай ближнього свого, бо інакше тобі не воздасться (Українська правда).*

Інвективи *курвів, сука матерія, сукою, тварюк, ху..ві факти, мудака, на – ець, намахай* викривального характеру. Вони містять негативну образливу семантику, вирізняються експресією й оцінкою кризової ситуації, що склалася в суспільстві. Їх можна кваліфікувати як лексеми-напади. У наведеному фактичному матеріалі прозоро спостерігаємо комунікативну стратегію дискредитації й злободенну критику, спрямовану на приниження й звинувачення. «Зазначені інвективи можемо кваліфікувати як жанр образливого, згрубілого, огидного, немилосердного глуму, який засновано на антипатії» [10, с. 90].

На нашу думку, вживання некодифікованої лексики в інтернеті (насамперед не тільки як



виразного емоційного, епатажного засобу, але й як вияву вербальної агресії, примітивної форми афективного мовлення) у таких випадках не лише дискредитує журналіста, який є автором того чи іншого матеріалу, але й знеособлює адресата – реального чи потенційного читача журналістського продукту, заперечує етичні норми й правила, що є прийнятними в суспільстві. Це лексика (найчастіше табуована суспільством), яка містить у своїй семантиці, експресивному забарвленні чи оцінному компоненті намір принизити, образити, знаньбити адресата мовлення чи третю особу в різкій і цинічній формі.

Зазначимо, що в сучасних інтернет-виданнях все більшого поширення серед некодифікованої лексики набувають інвективи, кількість яких обмежена загальною концепцією цих видань. Тому ми звернулися до сучасного форумного дискурсу, особливо політичної спрямованості, де найчастіше боротьба ведеться з використанням нечесних прийомів та емоційного впливу за допомогою інвектив. Оцінки нерідко заміняють у форумному обговоренні логічну аргументацію, точніше, будучи розрахованими на емоційне сприйняття читачами форуму, самі здобувають характер аргументів (або псевдоаргументів). З цією метою й використовуються різні види інвектив. Стійкі, відомі всім асоціації-інвективи створюють негативно-іронічне відношення до позначуваних ними осіб, ці інвективи на адресу своїх ідейних супротивників покликають принизити їх. В ролі інвектив можуть виступати й нормативні лексеми, якщо вони вжиті з метою принизити опонента або надати його образу негативної характеристики.

Розглянемо фактичний матеріал, в основу якого покладено форумне спілкування львів'ян на інтернет-ресурсі «Львів. Форум Рідного Міста». Одна із груп образливого мовлення – це інвективи, які вжиті з метою завдати моральної шкоди. Використання інвектив у чоловічому мовленні, зокрема у форумному дискурсі, характеризує більша лексична експресія й стилістична зниженість, використання слів з емоційно-оцінним забарвленням не відповідає стилістичній тональності контексту й етичним нормам. У ході дискусії нерідко застосовують цілий арсенал знижених, грубих, лайливих, оцінних засобів.

Помітним у форумному спілкуванні є тяжіння до ярликових оцінок іронічного характеру, що націлені на зниження рівня самооцінки опонента: *нечиста, жах, маразм*.

Розглянемо фактичний матеріал:

*Прошло 2000 років, суспільство зробило величезний крок вперед, як на мене, а стереотипи лишилися тими самими. Виходить, що жінка, з погляду релігії, – це насамперед самка для народження потомства, і в ній нема тої духовності, що є в чоловікові. **Нечиста. Жах** [11]; Для мене не потрібні ніяких пояснень, адже я на підсвідомому рівні розумію, що прагнення жінок стати священником, щоб тільки довести те, що жінка не гірша за чоловіка і що має однакові права – це **маразм і все!** [11].*

У мовленні опонентів можуть бути використані й оцінки, що, як правило, мають їдкий іронічний характер за рахунок використання знижених, стилістично конотованих одиниць: *тріскотня, рагулі, євроінтегратори, бідним, зацькованим*

*жінкам, сектанти та відступники. Отже, одним із завдань інвектив, які зазначено на основі нашого мовного матеріалу, є прагнення принизити соціальний статус адресата, як-от: *Ліну Василівну зачепила зовсім не **тріскотня** нікому не відомих письменників, а той факт, що на ній спробували заробити!* – розповіла подруга. – *Львів став єдиним містом, де влаштували продаж квитків – по 30-100 грн. Хоча скрізь запрошення роздавалися безкоштовно. **Рагулі...** [11]; *Здається, мені **євроінтеграторів** поменшало... У нас на Форумі принаймні. Дехто навіть чи не автаркію будуватиме...* [11]; *Точно. Не в брів, а в око. І стереотипи лишилися тими самими – і щодо релігії також. А **бідним, зацькованим жінкам** і досі не дають відправи в церкві служити! **Как страшно жить** [11]; Так проблема в тому, що традиційні для нас конфесії занадто часто **обзивають** одне одного **сектантами та відступниками**. От наприклад при таворенні ГКЦ, ті, що «за» відлучили від церкви тих, що були «проти». А ті, що «проти», відповіли їм так само... [11].***

Очевидним є і прагнення через інвективу домогтися зміни поведінки адресата: *ткнути фейсом, соцреалізм, закиди в стилі сов'єцької пропаганди, багатовекторну задницю*. Наприклад, *В записках сконцентровано негатив, не відмічено позитивних подій – а може в тому і суть – **ткнути фейсом** в проблеми, загострити їх? (там на зустрічі хтось так і казав). Вимога відображати і позитив теж мені нагадує «соцреалізм» [11]; Про ксенофобію, а особливо фраза «причому тут священний місяць рамадан» – ну це вже чисто **закиди в стилі сов'єцької пропаганди**»; «Практично тому є тільки три дороги: 1. В Європу. 2. В Росію. 3. В багатовекторну задницю [11].*

У форумному спілкуванні інвективи часто виступають як засіб відношення мовця до предмета мовлення, як-от: *отъметъ нас, звижнені борці, мляві посилення, містичні забобони*

Розглянемо приклади: *Мені чомусь здається, що і Росія, і ЄС **однаково намагалися** **отъметъ** нас за наші ж гроші [11]; І це не є, придумане **звижненими борцями** за права жінки бути мужчиною, порушення якихось прав. Просто мужчина і жінка різні, і не лише фізіологічно [11]; Росте, ви навіть не здогадуєтесь, наскільки позбавлена сенсу ця суперечка для мене, адже я – атеїст. Просто хотілося почути АРГУМЕНТИ, а не **мляві посилення** на Біблію і загадкові начала у Всесвіті. Я їх не почула [11]; Те, що хтось відчуває себе погано, якщо десь священником є жінка, мені видається ненормальним. Тре накінець відкинути всі **містичні забобони**, і відчутти себе європейцями [11]; На Франка є вивіска – «Лімож». Написане ніби українською (там поруч, чи то крамниця яка, чи фітнес-центр), але... французьке місто Лімож по-нашому як вимовлятиметься, так і писатиметься: Лімож. То просто **недолуго** написано, і край [11].*

Таким чином, використання інвективи в мовленні, особливо в мовленні журналіста, який кваліфікує себе як «четверта влада», не може бути свідомим вибором адресанта, навіть тоді, коли цього вимагає ситуація спілкування, оскільки цьому суперечать етикетні норми й мораль.

**Висновки і пропозиції.** Спостереження над сучасними інтернет-виданнями переконливо свідчать про те, що сьогодні на мовлення й на публіцистику інтернет-видань значний вплив справляє усне мовлення. Аналізуючи мовлення сучасної української інтернет-публіцистики, доходимо висновку, що джерелом стилістично зниженої, зокрема ненормативної лексики, є як розмовно-літературна, так і розмовно-нелітературна лексика. Ненормативні одиниці функціонують з різним ступенем частотності – переважає розмовна лексика, менш уживаними є інвективи, найменшу частотність виявляють жаргонні й просторічні елементи, сленг. Найважливішою функцією інвективи є її використання як знаряддя боротьби з опонентом, зокрема ідейної та політичної. Із цієї загальної функції випливають такі приватні різновиди, як обвинувачен-

ня, дискредитація, приниження, деморалізація опонента. Причому в ролі інвектив можуть виступати й нормативні лексеми, якщо вони вжиті з метою принизити опонента або надати його образу негативної характеристики. У плані мовного вираження, як спостерігаємо, є наступні види інвектив: лайливі інвективи, інвективні ярлики, іронічні інвективи.

Розкутість, невимушеність та невнормованість повсякденного мовлення накладає свій відбиток на оформлення висловлювань, що відбивається на доборі й ужитку інвектив. Це свідчить про безкультур'я адресантів, які в мовленні дозволяють собі свободу, стихійність, неприродність, анархічність та спонтанність.

Перспективу дослідження вбачаємо в аналізі вербальних і невербальних засобів у мовленні українських телеведучих.

### Список літератури:

1. Ахманова Е.С. Словарь лингвистических терминов / Е.С. Ахманова. – М., 1969.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел]. – К.; Ірпін: ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.
3. Голев Н.Д. Об объективности и легитимности источников лингвистической экспертизы / Н.Д. Голев // Юрислингвистика – 3 : Проблемы юрислингвистической экспертизы. – Барнаул: Изд-во Алтайского университета, 2002. – С. 3-29.
4. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов / Л.П. Крысин. – М.: Русский язык, 2000.
5. Мацько Л.І. Стилістика української мови : підр. для філол. спеціальностей вищих навч. закладів / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К.: Вища шк., 2003. – С. 431-453.
6. Радевич-Винницький Я. Етикет: культура спілкування / Я. Радевич-Винницький. – Львів: Сполом, 2001. – 224 с.
7. Словник української мови : в 11-ти томах / редкол. І.К. Білодід (голова) [та ін.] Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>. – Назва з екрану.
8. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохоров. – [4-е изд.]. – М.: Сов. энциклопедия, 1988. – 1600 с., ил.
9. Толковый словарь русского языка / [сост. Г.О. Винокур, Б.А. Ларин, С.И. Ожегов, Б.В. Томашевский, Д.Н. Ушаков]; под ред. Д.Н. Ушакова. – Т. 1. – М.: ОГИЗ, 1935. – 1562 с.
10. Форманова С.В. Інвективи в українській мові : дис. ... докт. філол. наук : 10.02.01 / Світлана Вікторівна Форманова / ОНУ імені І.І. Мечникова. – Одеса, 2013. – 450 с.
11. Форум: Львів. Форум Рідного Міста. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://misto.ridne.net/>. – Назва з екрану.

**Форманова С.В.**

Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова

## ИНВЕКТИВА В СОВРЕМЕННЫХ ИНТЕРНЕТ-ИЗДАНИЯХ

### Аннотация

Статья посвящена анализу инвективы в современных Интернет-изданиях. В последнее время прослеживается тенденция к употреблению в средствах массовой коммуникации, особенно на страницах Интернет-изданий, не только стилистически сниженных лексических средств, но и инвективы, которая является средством низкого в морально-этическом плане слоя лексики.

**Ключевые слова:** инвектива, стилистически сниженная лексика, некодифицированная лексика, средства массовой коммуникации, интернет-издания.

**Formanova S.V.**

Odesa I.I. Mechnikov National University

## INVECTIVE IN MODERN INTERNET ISSUES

### Summary

The article is devoted to the analysis of invective in modern Internet publications. Recently, the tendency to use in the mass media, and especially on the pages of Internet publications not only stylistically reduced lexical means, but also invective, which is the means of the lowest moral-ethical plan of the vocabulary layer, is traced.

**Keywords:** invective, stylistically reduced vocabulary, uncodified vocabulary, mass media, Internet publication.